

SULIAMIK INAARINISSAQ

Aalajangersakkanik pilersaarusicanik isumagatigiissut tassaavoq piffissap pilersaarusiorfisup ingerlanerani sakkoq allanngorsarneqarsinnaasoq, avataa-niit takkusinnaasut nutaamillu tulleriiaarinissamut pisariaqartisilersinnaasut naapertorlugit nalequssarneqarsinnaasoq. Suleqatigiinnissat Ministerrådet akornanni, aalisarnek, aalisakanik tukertitsiviuteqarneq, nunaateqarneq, inuussutissat, orpippassualerinerimullu tunngasut suleqatigiinnissat killiler-paat, aammalu siulittaasut pilersaarusiaannut pisariaqarluinnartutut ilaalluni.

Siulittaasut pilersaarusiaat ilusilersugaavoq naalagaaffiit formandiutitsisut pingaartillugit tulleriiaarsimasaat nunallu avannarliit ataatsimut pisariaqarti-taat malunnartinneqarlutik, kiisalu erseqqissarneqarlutik aalajangersakkam-ullu pilersaarusicanik isumaqatigiissummumt ilaallutik. Nunani Avannarlerni siulittaasoqarfioreersimasut siulittaasutullu tullinnguuttut pinngitsooratik suleqatigiittariaqarput pilersaarusiata ataqatigiittuarnissaat qulakkeerniarlugu.

Nunani Avannarlerni ataqatigiinnerit suli ineriartortissineqassapput aala-jangersakkanik pilersaarusicanik isumaqatigiissutit siulittaasullu pilersaar-u-siaanni anguniarniakkatut aalajangiussimasaasa naammassineqarnerisigut.

Suliamik inaarinnissami ilisimatusarnissat nutaamillu eqqarsarluni pilersitsi-nissat pingaaruteqartorujussuupput. Suleqatigiinneq isumaginnittoqarfinnul-lu allanut ataatsimut aaqissuussinissat nukittorsarneqassapput, naalagaaf-fikkaartumik ilisimatusarnerup tamanut iluaqutaasussamik atorluarneqarnissaata allisarnissaa anguniarlugu. Ilisimatusarnerup ilusiler-sorneranik aaqqissuussinissat Nunat Avannarliit, aalisarnek, aalisakkanik tukertitsiviuteqarneq, inuussutissat orpippassualerineerlu pillugit suleqati-giinneranni killiliussat iluanni kiisalu NordForskimik NICemillu suleqatigiin-nermi saqqummiuteqqinneqassallutik.

Apeqqutit paasissutissanut tunngasut suliarineqarnissaat sullerissumik ingerlatinneqarnissaat isumagisariaqarpoq, qulakkeerniarlugu suleqatigiin-neq, suliat naammassineqareersimasut suliallu malittareqqitassat pillugit paasissutissat apuuffissaminnut apuunneqarnissaat qulakkeerniarlugu, pitsaanerpaamik naammassiinissamut iluaqutaasinnaannissat qulakkeermal-luguttaaq.

Qanoq periaaseqarnissami pilersaarusiap inaarneqarnissaanut tunngatillugu naatsorsuutigineqartariaqassaaq Nordisk Ministerrådip aningaasaliinissaa.

Qanoq periaaseqarnissami pilersaarusiaq pillugu nalilersuinissat pilersaar-u-siorfiusimasup naalernerani ingerlanneqassapput.

voq sineriannik, nunaqarfiit pisuussutaannik isumalluutinillu nakkutilliillunilu atui-suunnarnermit.

Nunaqarfeeqqani inuussutissarsiorderit niuertarfeqarnermut nutaanik eqqarsarluni pilersitsinerit suliffeqarfillu pingaernerit tunngavigalugit nukittorsaasoqartariaqarpoq. Aallarnigaqarnikkut naammassinniisinnaanikkulu nutaasunik sanaartugassanik suliasinneqartartunik nutaanillu suliffeqarfinnik suliffeqarfiit allat ilisimaneqareersut saniatigut – mingutsitsinnginnissaq eqqarsaatigalugu, arlalinnillu aasigiinngitsunut atorneqarsinnaasunik takornariaqartitsisinnaanissamullu pilersitsiortornerit kingune-rissavaat suliffeqarfeqarnikkut periarfissat pissanganartullu saqqummersitserneri.

V. ATUGARISSARNEQ, INUUSSUTISSAT PEQQINNISSARLU

Inuussutissat peqqinnartut naammattullu qulakkeerneqassapput, taakkumi inuup peqqinnissaanut inuunermilu toqqissisimasuunissamut tunngaviummata. Peqqinnissa-mik inuulluarnissamillu siuarsaanerit, soorlu nunami isigiuminartumi alianaatsumilu silami sukisaarsartarnerit nerisassaqaqarnerullu tunngaaticut pisuujffiusumi Nunani Avannarlerni atugarissaarnissaq pillugu aaqissuisimanerup pingaarutigai. Peqqin-nanngitsunik nerisagarnek, timimik aalatitsinnginnerunek pualavallaarnerlu Nunani Avannarlerni silarsuullumi sinneranissaaq atugarissaarnermut ulorianartorsiortitsipput.

Suleqatigiinnerup Nunani Avannarlerni atugarissat pillugit aaqqissuussisimanerit suli ineriartortissavaat pingaarnertullugu innuttaasut peqqissuunissaat kiisalu uumasuuti-nik atugarissaartitsinissat uumasunillu pitsaasumik illersuinissat. Nunani Avannarlerni ataatsimoortumik isiginnissinnaaneq tunngavigissallugu pingaartuuvog nunani assigiinngitsuni ataatsimeeqateqartarfinni, soorlu assersuutigalugu uumasuutit peqqissut ileqqurissaartumillu tunngavilimmik nersutaateqarneq uumasuutillu peq-qisuunissaat pillugit.

Nunat Avannarliit nerisassanik isumannaatsunik peqqinnartunillu nioqqutissiortutut inuit peqqissuunissaannut pitsanngorsaasinnaapput, soorlu navianartoqannginnissa-mik nalilersuiqqissaarnikkut, navianartoqannginnissamik suliniuteqarnertigut, nakkutilliilluarnertigut misissuinertigullu.

Suleqatigiinneruttaaq tunngavigai ilisimatusarnerit, atuisunut paasititsiniaasarnerit, ilisimasimariikkat nalunaaqutsersuisarnerillu kiisalu piareersimanissaq pillugu suleqa-tigiinneq apeqqutit pineqatut pillugit. Suleqatigiinnerittaaq ingerlanneqarput Nunat Avannarliit qanoq iliusissamik pilersaarusiaata iluani nerisassat timimillu aalatitsinissat aqquutigalugit pitsaanerusumik peqqissuunissaq inuunerullu naleqarnerunissaa pillugu Nunat Avannarliit siumut isigaluni iliusissamik pilersaarusiaasa iluanni.

VI. NUNAT ASSIGIINNGITSUT AKORNANNI SULEQATIGIINNEQ

Aalisarnermut aalisakkanillu tukertitsiviuteqartarnerik suliaqartarnerit, naasoris-saasarnerit, inuussutissarsiutinillu nioqqutissiortarnerit orpippassuarnilu suliaqaqar-tanerni ajornartorsiutaasinnaasartut amerlanerit naalagaaffiit killegisaat qaangerqasar-matigit, Europami nunat assigiinngitsut akornanni, immikkoortortaqaarfiit qanninnerusut akornanni, imaluunniit silarsuaq tamakkerlugu sukumiinerusumik suleqatiginnikkut aatsaat annertunerusumik qaangerniarneqarsinnaapput. Suleqatigiinnerit Nunat Avannarliit qanittuini, baltikummini naalagaaffiit Ruslandillu Kitaani suleqatigiinnerit immikkut pilersaarutilinnik malittarisassallu aalajangersimasut atorlugit ingerlatin-neqarput.

Nunat assigiinngitsut akornanni isumaqatigiissutit (konventionit taaneqartartut), isumaqatigiinnerit sulissutaasartullu ingerlatsinermi pissutsinut pinngortitallu pisu-sutaanik atugaqarnernut sunniuttarput. Nunat assigiinngitsut akornannut akuliukkiartu-innarnerup annertunerusumillu unammilleraluttuinnarnermik kinguneqartumik Nunallu Avannarliit EU-mut assigiinngitsunik pissuseqarnerisa Nunat Avannarliit akornanni suleqatigiinnikkut pissanganartunik nutaanillu periarfissiipput.

Nunat Avannarliit ilisarnaataasa ilagaat taserpassuaqarfiullutillu annertuumik imar-taqaarfiunertik. Nunat Avannarliit immamik attaveqarnertik imartallu pisuussutaat malunnaatigaat taammaallu naalagaaffinnik qanigisaminnik suleqateqarnissaminnik pisariaqartitsipput.

Suleqatigiinneq tapersiutaassaaq ataatsimoortumik naliliinernik sunniisinaanissami aamma nunat assigiinngitsut akornanni sulissutaasartuni - allanilumi ataatsimeeqate-qartarfinni immikkoortortaqaarfiup ilaani, kiisalu silarsuaq tamakkerlugu.

Suleqatigiinneq aaqqissorneqassaaq tunngavigineqartut saqqummiunnerisigut naleqqutissappallu nunat assigiinngitsut akornanni sulissussisartuni aallarniikkut tassani pilersaarusiame killiliussatut nalilikkat nukittorsarnissaannut tapertaasin-naasumik. Ilisimasat qanoq nunat assigiinngitsut akornanni sulissussisartuni suliaasa ingerlatsinerit sunniutigisartagaat Nunani Avannarlerni aamma tunngaviussapput qanoq iliuuseqarnissanut. Nunat Avannarliit akunnerminni ilinniaqatigiissinnaapput misilittakkaminillu paarlaasseqatigiisinnaallutik, kiisalu misilittakkatik Europap ilaani immikkoortortaqaarfinnut allanut tunniussinnaallugit.

Iliusissanut sinnaakusiussat 2009–2012

Nunat Avannarliit akornanni suleqatigiinnissaq aalisarnek, aalisakkanik tukertitsiviuteqarneq, nunaateqarneq, inuussutis-saqarneq orpippassuaateqarnerlu pillugit.

ANGUNIARNEQARTOQ

Nunat Avannarliit unammil-lerluarsinnaasut anguniarniar-paat nungusaataanngitsumik pinngortitanik uumassusilin-nik pisuussutaasunik ator-luaanikkut inuit pitsaasumik inuuneqarnissaaminni pisari-aqartitaat sianigissallugit, inu-ussutissat isumannaassallugit pitsaasumillu silarsuaq tama-kkerlugu ineriartortitsinermi peqataassallutik.

NUNAT AVANNARLIIT AKORNANNI MALERUAGASSAAT

Taanna aalajangersakkanik pilersaarusanik isumaqatigiissut akuersissutigineqarsimasoq tassaasaaq Nunat Avannarliit akornanni suleqatigiinnissami 2009-miit 2012-imut Nordisk Ministerrådimi taassumalu ataanniittuni suleqatigiissitat akornanni aalisarneq, aalisakkanik tukertitsiviuteqarneq, nunaateqarneq, inuussutissalerineq orpippassuaateqarnerlu pillugit maleruagassaat; suleqatigineqartartunuttaaq allanut naatsorssuusaavoq paasititsiniaanerni atortorineqarsinnaallunissaaq.

Siulersuisoqatigiit pilersaarusiaanni ukiut ataasiakkaarlugit piffissami 2009-miit 2012-imut erseqqissarneqarput aalajangersakkanilu pilersaarummut tapersersuutaallutik. Taakku ataatsimut isigalugit tassaapput suleqatigiinnissami maleruarneqartussat.

Suleqatigiinnissami sammisassat toqqammavigineqartussat tassaassapput Nunanut Avannarlernut tamanut iluaqutaasussat, pingaartinnerullugilli Nunat Avannarliit sapinngisaqarfigilluarnerusaannut appequtit tunngasut aamma pisuussutitigut annerpaamik isertitsiffusartut, kiisalu nunat assigiinngitsut akornanni aaqqiaginnigissutitigut angusaqarfiusinnaanerpaat.

Nunat Avannarliit anguniarsaraat immikkoortortaqarfiusuni inuillu najugaqarfigisaanni isertuannigitsumik peqataatitsinikkut paaseqatigiinnermillu tunngaveqartunik sulinissami periaatsinik eqaatsunik qinerlernikkut assigiinngiaartunik periarfissaqartitsinissaaq.

Suleqatigiinnissat siunertaraat:

- Unammillerluarsinnaasunik tunisassiorsinnaanissami ineriartortitsinissanut tapersersuisuunissat
- Silap allanngoriartorneranut tassungalu atatillugu aporfiusinnaasut takkusinnaaneranni Nunani Avannarlerni tunngavigineqartut pitsanngorsarnissaat
- Siunissami kinguaassat kinguaassiorinissami kinguaassiorinnikkut periarfissaasa assigiinngisitaartuunik amerliartortinneqarnissaat qulakkiissallugu
- Nunat Avannarliit sineriaasa nunaqarfiisa taakkulu qangaaniilli pissusaasa nungusaataannigitsumik ineriartortinnissaat tapersersussallugit
- Innuttaasut peqqinnissaat uumasullu pitsaasunik atugaqartinnissat tunngavigalugit Nunani Avannarlerni atugarissaarnikkut tunngaviusut sule pitsanngorsartuassallugit kiisalu
- Nunat assigiinngitsut oqallittarnerisa naapeqatigiittarnerisalu akornanni aaqqiaginnigissutaasartut pillugit ataatsimoortumik sunniiniartarnerni peqataaffigissalugit.

Nunat Avannarliit silarsuaq tamakkerllugu siunissami suliarineqartussat annertuut unaminarsinnaasulllu pillugit silarsuaq tamakkerllugu siuaruariartortitsinerup silallu allanngoriartornerata kingunerisinnaasai pillugit suliaassat Nunat Avannarliit naalakkersuisa qullersaasa Nordisk Ministerrådi piginaatissinnaavaat Nunat Avannarliit silarsuarmi takutitsinnaanerisa malunnartinneqarnissaata suliarineqarnissaa. Taanna suleqatigiinnissami tunngavigissallugu pingaaruteqartuussaaq.

Nunat Avannarliit ”Nungusaataannigitsumik Ineriartortitsinissaaq - Nunanut Avannarlernut Aqqut Nutaaq” piffissamut 2009-mit 2012-imut suleriaasissaaq akuersissutigereernikuuaat. Taanna aqqutigalugu nungusaataannigitsumik ineriartortitsinerit inuiaqqatigiiaat isumaginnittoqarfiini tamani ataqatigiissaarneqartussaapput. Aalisarnermut, aalisakkanik tukertitsiviuteqarnermut, nunalernerimut, inuussutissaqarnermut orpippassualerinemullu Ministerrådi pilersaarutaasumi anguniarniakkat naammassineqarnissaat angumeriniarsariniarpaa, suliffissarititaasimasutut killigeeqqusaasup iluani.

I. NUNAT AVANNARLIIT UNAMMILLERLUARSINNAANERAT

Silarsuaq tamakkerllugu siuariartortitsinerup ilisarnaatigaa inuutissarsiornerup niuermik tunngaveqartup nunanut assigiinngitsunut siaruariartuinnaarnera naalagaaffillu assigiinngitsut imminnut ataqatigiineruleralluttuinnaarnerat. Silarsuaq tamakkerllugu siuariartortitsinerup Nunani Avannarlerni inuussutissarsiorfiit pingaarnerusut imminnut unammillersinnaanerat sunnerpaa, kiisalu inuussutissanik suliffissuit sunnerlugit. Nunat assigiinngitsut akornanni niueqatigiinnermi pingaarnarpaamik malunnartinniagassaaq tunngaveqartariaqarpoq pitsaasunik nioqputissiasaqarnissaaq, inuussutissat pitsaasuunissaat aammalu pisuussutit uumassusillit assigiinngiaarnissaasa ataavartinneqarnissaat, taamattaaq taama niueqatigiinnermi pinngortitap pisuussutaanik atuinnermi nioqputissiornermilu isertuannigitsumik akisussaassuseqartumillu atuilluaanerit malunnartinneqartassapput.

Suleqatigiinneq unammillerluarsinnaasumik nioqputissiorinissami ineriartortitsinissamut iluaqutaassaaq. Inuussutissat pitsaasuutinnissaasa qulakkeernissaat, ingerlasussanik piareersaalluni aqutsisinnaaneq, sungiussiasutisillu eqaatsup atorluarneratigut, kiisalu inuussutissiarineqartartut mamartuulutillu assigiinngitsuullutillu amerlasuujutinnissaasa, tuniniaaqatigiinnissami unammillernerni iluaqutaasinnaasut anguniarneqassapput. Saniatiguttaaq suleqatigiinnerup kingunerisinnaavaa, ileqqorisarnermut tunngasutigut, avatangiisit pillugit, inuussutissarsiutitigut apequtit pillugit nalunaaqutsersuutiniq allagartanillu akuersissutiniq, pisiniartartut pisariaqartitsinerat naapertorlugu, pilersitsinissat.

Ilisimatusarneq aqqutigalugu, nutaaliarluni eqqarsarnikkut nalungeriikkaniilu katersinerit aqqutigalugit Nunani Avannarlerni takutitsisussat annertunerusumik unammillersinaasunnigussapput. Niueqateqarfissat periarfissallu nutaat nalittoriartornissamut pingaaruteqarlunnaartunik periarfissiissapput. Ilisimalikkat nutaaliat pitsaanerusumillu pissamaatinik atorluanaanerit atorlugit Nunat Avannarliit pitsaanerusumik annertuumik pingaaruteqarnertik silarsuup sinneranut immikkoortut pingaarutilittut erseqqinnerulersissinnaavaat.

II. SILAP PISSUSIA

Silap pissusiata allanngoriartornerata Nunani Avannarlerni aalisarneq, aalisakkanik tukertitsiviuteqarneq, nunaateqarneq, inuussutissanik nioqputissiorneq orpippassuaateqarnerlu sunniuteqarfigissavai, kiisalu inuit peqqissusaannut, avatangiisinut pilersuissuunissamilu periarfissanut sunniuteqassalluni.

Suleqatigiinneq iluaqutaasussaasaaq silap pissusiata allanngoriartornerata sunniutaa-nut tassungalu atatillugu ajornartorsiutinut, Nunat Avannarliit aporfigisinnaasaannut periarfissanik pitsanngorsaanerni.

Silap pissusiata allanngoriartonera pillugu suleqatigiinneq nukittorsarneqassaaq ilaatigullu aamma inaarneqassallutik Nordisk Ministerrådit pilersaarusiarsimasaanni silap pissusiata allanngoriartornerata Nunani Avannarlerni pinngortitami pisuussutitut kingunerisinnaasai pillugit pilersaarusiaasimasut 2009-miit 2011-mut. Taamaaliornissami aalajangiisuussaaq Nunat Avannarliit akornanni sunniivigeqatigiissinnaanissat naalagaaffeqatigiillu akornanni isumalluutit.

Pisariaqartinneqarpoq ilisimassallugu qanoq silap pissusiata allanngoriartornerata nungusaataannigitsumik unammillerluarsinnaasumillu aalisarnikkut, aalisakkanik tukertitsiviuteqarnikkut, nunaateqarnikkut, inuussutissanik nioqputissiorinnikkut orpappassuaateqarnikkullu periarfissaasinnaasunik sunniuteqartiginersooq. Aammattaaq pisari-aqartinneqarpoq annertunerusumik ilisimassallugu inuussutissarsiorfiit pingaarnarit inuussutissallu tungaatigut isumaginnittoqarfiit silap pissusiata allanngoriartoranut naleqqussarneqarsinnaanerit pillugit ilisimasaqarnerunissaaq. Iluaqutigininneq, nioqputissiorneq pitsanngorsaanerillu aammalu upalungaarsimanissat naasunut- uumasunullu ulorianartuusinnaasunut nutaanut, inuussutissanullu ulorianaataasinnaasut, uumassusillillu nutaat tamarmik pingaarutilittut apeqqutaapput.

Pinngortitat uumassusillit silap pissusiata allanngoriartornerata killilersimaarnissaani pingaaruteqarput, soorlu orpippassuit narsaatillu pingaarutigigaat kuldioxid millugus-suutaramikku. Pisariaqartinneqarput nungusaataannigitsumik nukissiutitullu atorluarsinnaasunik nioqputissiornermi pitsanngorsaanerillu drivhusgassinik aniatitsineri millisaanermi periaasiusinnaasutut iluaqutissat. Bioenergimik aammalu suliffissuqaarnermi atortunik atorneqaqqissinnaasunik pilersitsinnaanissat massakkorluinnaq pingaaruteqarnerpaasutut isigineqarput.

III. KINGUAARIINNI PISSUTSIT KINGORNUTEQQINNEQARTARN-ERANNUT TUNNGASUNUT (GENETISKIMIK TAANEQARTARTU-NUT) ISUMALLUUTIT

Genetiskimik taaneqartartut isumalluutit, uumasut naasullu uumaniarneranni pissutsit allanngornerini, soorlu silap pissusiata allanngoriartorneranut sungiussisinnaaneranut tunngaviupput, pinngoriartorfiit qangaaniit allaanerit, naasut – uumasullu qangaaniit nappaatigisartagaat allaanerit, nioqputissiornerit annertusiartornerat, kiisalu qangaaniit avatangiisinut piumasarineqartut allaanerit – atuisartullu qangaaniit piumasarilersimasaat annertunerulersimallutik. Pingaartinneqartussaaq unaassaaq, tammatsaaliuinissaaq nungusaataannigitsumillu uumasut naasullu pissusaannik isumalluutiniq atuinnissaaq.

Piunnartitsinissami nungusaataannigitsumillu atuinnissami apeqqutaapput genetiskimik isumalluutit nunamiuneernersut imaluunniit imarmiuneernersut, uumasut nujuillisagaasimanersut nujuartaanersulluunniit, aammalu uumariaaseqarnerat inuussutissarsiutitullu atorneqarnerisut apeqqutaassaaq.

Suleqatigiinnerup, siunissami kinguaassat genetiskimik amerlasuunik assigiinngiaanik inuussutissarsiorinnikkut, orpippassuaateqarnikkut kulturikkullu ataatsimoorussamik kingornutassaaqarnissaat qularnaassavaa.

Nunani Avannarlerni qangaaniilli naatinneqartartut naasut, uumasuutit orpapaassuarnilu orpiutigineqartartut annertunerusumik Nordisk Genressourcescenterip (NordGen) iluani ingerlanneqarput aammalu piffissami 2008-miit – 2012-imut siumut isigaluni pilersaarusiornikkut maleruagassat naapertorlugit ingerlatinneqarlutik. Suleqatigiinnerit genetiskimik isumalluutit imarmiunut tunngasut pillugit, ataatsimeeqatigiittarfinni allani ingerlanneqarput.

Pitsaasumik sullerilluni ingerlatitsinikkut nunaminngaaneersut immaminngaaneersullu pillugit genetiskimik isumalluutissat siunissami pitsanngorsaanissani nutaaliorsinnaanissamilu atortussatut tunngaviusussat tunngavilerneqarput. Genetiskimik isumalluutit pillugit oqinnerusumik atuinnissat pillugit pisariaqartinneqarput annerusumik paasitsinaanissat nalunngisanillu siuararterinissat, soorlu atuiniarluni pisinaatitaanissamut tunngasut, aammalu nunat assigiinngitsut akornanni pimoorussilluni sammisassat.

IV. SINERIASSANIK NUNAQARFINNILLU INERIARTORTITSINISSAAQ

Nunani Avannarlerni aalisarneq, aalisakkanik tukertitsiviuteqarneq, nunaateqarneq, inuussutissanik nioqputissiorneq orpippassuaateqarnerlu sinerissat nunaqarfiillu innuttaannut inuuniarnikkut inuussutissarsiorinnikkullu tunngaviupput pingaarutillit aammalu nunat pissusiisa isikkuinut pingaaruteqarlutik.

Nunat Avannarliit annerpaartaanni sulisunik ikilisaanerit kingunerisilermavaat innuttaasut ilaannanngui inuussutissarsiorfinni pingaarutilinni, taakunungalu atassuteqartuni suliffinni sulisorineqartartut ikilgaluttuinnaarnerat, tamannalu ilutigalugu taakku inuussutissarsiorfiit annertuumik sulissutatigut ajornartorsiuteqarlarsimapput

Aningaasaqarnikkut, inooqatigiinnikkut økologiskimillu nungusaataannigitsumik Nunani Avannarliit sineriaanni suleqatigiinnerit, nunaqarfiit tassungalu atatillugu taakku kulturikkut ilisarnaataat, tapersersussavait.

Ineriartortitsinissami nukissat innuttaasullu nunaqarfiup eqeersimaartunngortinnissaanut tapersersueqataallutik naatsorsuutigineqarsinnaanerit pingaaruteqarnerisaa-